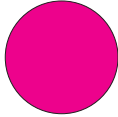


یادداشت

O P I Y E N O



محمد فرید

سختگوی انجمن صنایع فرآورده‌های لبنی

صادرات لبنیات فرصت یا هشدار؟

رشد ۴۳ درصدی صادرات لبنیات ایران در ۱۱ ماهه سال ۱۴۰۲ نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن در حالی رخ داده که مصرف سرانه لبنیات در کشور تنها یک‌چهارم میانگین جهانی است. کاهش قدرت خرید خانوارها موجب شده بخشی از تولیدات لبنی به سمت بازارهای خارجی سوق یابد، در حالی که سلامت تغذیه‌ای جامعه داخلی در معرض تهدید قرار گرفته است.

ضعف ساختاری در نظام توزیع و ناتوانی برخی واحدهای لبنی در رساندن مؤثر محصولات به بازار، در سال‌های اخیر به تعطیلی زنجیره‌ای این واحدها منجر شده است. این تعطیلی‌ها کاهش تولید، بیکاری گسترده و تأثیرات منفی بر امنیت غذایی کشور را به دنبال داشته است. هرچند با پیگیری دستگاه‌های اجرایی، برخی از واحدهای تعطیل شده به چرخه تولید بازگشته‌اند، اما واقعیت‌های ساختاری صنعت لبنی کشور قابل چشم‌پوشی نیست.

مقایسه‌ای با تجربه آلمان نشان می‌دهد که این کشور طی دهه‌های گذشته با تمرکز بر تولید انبوه، نوسازی تجهیزات و توسعه توزیع، تعداد واحدهای خود را از سه‌هزار به حدود ۱۲۰ واحد رسانده است؛ مدلی که در صورت نبود زیرساخت مناسب در ایران، به شکست واحدهای کوچک منجر می‌شود. صنعت لبنیات کشور با حاشیه سودی پایین فعالیت می‌کند. میانگین سود واحدهای لبنی حاضر در بورس تنها حدود پنج درصد است، عددی پایین‌تر از سود قانونی مجاز که ۱۷ درصد تعیین شده است. ضعف در سامانه توزیع و عمر کوتاه محصولات لبنی، ریسک عملیاتی واحدها را افزایش داده است. حذف یارانه شیرهای کیسه‌ای در مقطعی، باعث شد واحدهای تک‌محصولی نخستین قربانیان این سیاست باشند؛ در حالی که واحدهای چندمحصولی با شبکه توزیع قوی توانستند دوام بیاورند.

تعداد واحدهای لبنی فعال کشور از ۱۲۰۰ واحد به حدود ۳۰۰ واحد کاهش یافته و نزدیک به هزار واحد کوچک و متوسط از گردونه تولید خارج شده‌اند. اغلب این واحدها دارای مجوز از وزارت جهاد کشاورزی بوده‌اند.

ماشین‌آلات فرسوده، ضعف مالی و عدم تعادل مالکان، مانع بازگشت این واحدها شده است. همچنین، مانند برخی رشته‌های ورزشی تیمی، در زمینه ادغام و همکاری بین واحدهای تولیدی نیز اراده و انگیزه‌ای دیده نمی‌شود.

براساس آمار گمرک ایران، صادرات لبنیات در ۱۱ ماهه ۱۴۰۲ از نظر ارزشی ۴۳ درصد و از نظر وزنی ۱۹ درصد رشد داشته است. رشد بیشتر ارزش نسبت به وزن، به دلیل افزایش تنوع محصولات صادراتی است. در صادرات کره نیز جشش قابل توجهی ثبت شده و ارزش آن نسبت به سنوات قبل تا ۲۶۲ درصد رشد کرده است. با وجود این‌ها، مصرف سرانه لبنیات در کشور همچنان پایین است. گرانی، کاهش درآمد خانوار و تغییر ذائقه از جمله عوامل مؤثر در افت تقاضای داخلی است. در نتیجه، تولیدکنندگان ناگزیرند محصولات خود را در بازارهای خارجی عرضه کنند.

برای جبران این شکاف، یکی از راهکارهای مؤثر ترویج فرهنگ مصرف لبنیات از دوران کودکی است. در همین راستا، برای سال تحصیلی آینده، رئیس‌جمهور بودجه‌ای معادل ۶ هزار میلیارد تومان به طرح «شیر مدارس» اختصاص داده که در صورت اجرا می‌تواند زمینه‌ساز بهبود سلامت تغذیه‌ای نسل آینده باشد.



مدیرعامل فکا از زیرمجموعه‌های شستا در گفت‌وگو با آتیه‌نو مطرح کرد

قیمت دستوری شیر بلای جان دامداران

آمارهای هزینه - درآمد خانوار نشان می‌دهد که سهم مصرف شیر خانوار شهری از کل هزینه‌های خوراکی ۲/۵ درصد و از کل هزینه‌های خانوار حدود ۰/۷ درصد است. در این میان شرکت‌های فعال در حوزه صنایع لبنی با مشکلات متعددی همچون تخصیص ارز، قیمت‌گذاری دستوری، تصمیمات خلق‌الساعه و غیره مواجه‌اند و در عین حال بار چالش بزرگی به نام کاهش سرانه مصرف را به دوش می‌کشند. برخی مسئولان تعاونی‌های لبنی کشور، قیمت شیر را عاملی مهم و مؤثر در کاهش مصرف مردم دانسته و تأکید دارند که با افزایش قیمت لبنیات و کاهش قدرت خرید خانوار، سرانه مصرف این کالا به ۴۰ تا ۵۰ کیلوگرم رسیده است. حال آنکه در برنامه هفتم توسعه و در مدت پنج سال، پیش‌بینی شده که سرانه مصرف شیر به ۹۰ کیلوگرم برسد. امروزه یکی از پیشرفته‌ترین صنایع غذایی در جهان، صنعت لبنیات است که با سرعت روزافزونی در حال توسعه بوده و صدها نوع محصول در قسمت‌های مختلف صنایع لبنی تولید می‌شود. حتی در خود ایران در مقاطعی فعالان این عرصه سودآوری آن را قابل قیاس با صنعت پروسودی چون پتروشیمی دانسته‌اند، اما در مجموع شرایط به سمتی رفته که هم سهم شیر و فرآورده‌های لبنی در سلامت جامعه جای سؤال دارد و هم اگر بخواهیم از بعد صنعتی در نظر بگیریم، فعالان این عرصه با شرایط ایده‌آل فاصله دارند. در باره تولید شیر، چالش‌ها و چشم‌اندازهای پیش روی آن به گفت‌وگویی با دکتر نیما صادقی، مدیرعامل شرکت کشت و دامداری فکا پرداخته‌ایم که مشروح آن را در ادامه می‌خوانید:

حاضر مگر ما چند مدل محصول لبنی داریم؟ به نظر می‌رسد لازم است کمی الگوی زندگی و تغذیه مردم تغییر کند و در این مسیر علاوه بر بحث اقتصاد باید به مباحث فرهنگی ماجر نیز توجه شود.

• **فراوری شیر تولیدی شما چگونه انجام می‌شود؟**

محصول تولیدی ما به‌صورت ۱۰۰ درصدی به شرکت‌های لبنی عرضه می‌شود. در این شرکت‌ها نیز بخشی از شیر صرف تولید شیرخشک و چربی و بخش عمده‌ای از آن به‌صورت مواد لبنی برای مصرف مردم وارد بازار می‌شود. در این میان آنچه جذابیت ایجاد می‌کند بحث صادرات است، چرا که برای خرید چربی و شیرخشک مشتریان خارجی متعددی وجود دارند. نظر به قیمت تمام‌شده پایین این محصولات، صادرات آن‌ها از نظر اقتصادی توجیه‌پذیر می‌نماید، اما لازم است در کنار تلاش برای پایداری چرخه صادرات روی مدیریت الگوی مصرف داخل نیز تمرکز صورت گیرد.

در نهایت حدود ۷۰ درصد تولید شیر به مصرف بازمی‌گردد که از این میان حدود ۱۲ تا ۱۳ درصد از تولید ما نیز به یکی از شرکت‌های زیرمجموعه تادیکو (شرکت سرمایه‌گذاری کشت و دام و صنایع لبنی تاسمین) منتقل می‌شود. به هر صورت تمرکز ما بر بحث تولید است و به مبحث فراوری ورود نمی‌کنیم.

• **در زمینه صادرات هم فعالیتی دارید؟**

با توجه به اینکه برای صادرات شیر خام ممنوعیت وجود دارد و ما نیز در حوزه فراوری محصول اقدامی نداریم، در این زمینه صادرات خاصی از سوی ما صورت نمی‌گیرد.

• **یکی از معضلاتی که همواره اقتصاد کشور و به تبع آن تولیدکنندگان شیر را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بحث قیمت‌گذاری دستوری است. این رویکرد را چطور ارزیابی می‌کنید و چه اثری روی فعالیت شما دارد؟**

حدود ۸۵ درصد هزینه‌های یک دامداری به خوراک دام مربوط می‌شود که برای تأمین حدود ۳۵ درصد این خوراک ما از ارز ۲۸ هزار و ۵۰۰ تومانی برخوردار می‌شویم اما بقیه هزینه‌ها با ارز بازار آزاد است که این هزینه‌ها شامل مواردی مانند دستمزد نیروی انسانی، باقی‌خوراک دام‌ها، انرژی و غیره می‌شود. اکنون حدود ۶۵ درصد هزینه‌های خود را بدون هیچ سوبسید خاصی تأمین می‌کنیم، اما به هنگام فروش محصول نهایی باید تابع قیمت‌گذاری دستوری باشیم. این سیاست زمانی می‌تواند موفقیت‌آمیز باشد که سهم مواد اولیه ما از ارز و تسهیلات دولتی افزایش داشته‌باشد. الان این حمایت‌ها تنها حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد هزینه‌های ما را پوشش

• **در شرایطی که کشور درگیر خشکسالی است برای تأمین علوفه این دام‌ها در شهری مانند اصفهان که معضل خشکسالی در آن جدی‌تر از بسیاری استان‌های دیگر است، با مشکل مواجه نمی‌شوید؟**

خوشبختانه تأمین علوفه ما به استان وابسته نیست و حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد آن از غلات وارداتی تأمین می‌شود. حدود ۵۰ درصد دیگر هم مربوط به علوفه‌ای مانند ذرت و یونجه است که در داخل کشور کشت می‌شود و آن را از استان‌هایی مانند خوزستان، کردستان، قزوین و غیره تهیه می‌کنیم. البته با توجه به معضل کم‌آبی مشکلاتی در روند توسعه ایجاد می‌شود، اما برخی نقاط استان هنوز به دلیل مجاورت با حوضه‌های آبریز شرایط بهتری دارند و برای توسعه به دنبال شناسایی این نقاط هستیم. در نهایت کم‌آبی توسعه را با دست‌اندازهایی مواجه کرده و هزینه‌های متعددی را به ما تحمیل می‌کند، چرا که همین حالا ایجاد یک مجموعه ۳ هزار راسی حدود یک و نیم همت سرمایه نیاز دارد. اگر این امکان وجود داشت که برای این تعداد دام همین مجموعه را توسعه می‌دادیم، قطعاً بازدهی به مراتب بالاتر می‌رفت.

• **فکا در تولید شیر کشور چه سهمی را به خود اختصاص داده است؟**

در حال حاضر با تولید سالانه حدود ۹۰ هزار تن شیر حدود ۰/۶ درصد از تولید شیر کشور را داریم، اما به‌عنوان تنها دامداری دانش‌بنیان کشور به دنبال سرمایه‌سازی را هم نادیده گرفت. فرهنگ‌سازی بومی کشور است را اصلاح کرده و سهم خود را از سبد گوشت افزایش دهیم.

• **در سال‌های گذشته به دنبال تغییرات تعرفه‌ای، مصرف شیر با چالش‌هایی مواجه شده است. برای مدیریت این بخش چه راهکاری در نظر گرفته‌اید؟**

به‌طور طبیعی در بازار مصرف بخش عمده‌ای از جریان، به قدرت خرید مردم بستگی دارد. در این میان نباید فرهنگ‌سازی را هم نادیده گرفت. فرهنگ‌سازی ذائقه و کیفیت محصولات لبنی موضوعی بسیار مهم است. اکنون در کشوری مانند فرانسه بیش از ۹۰۰ مدل پنیر تولید می‌شود. حتی در برخی کشورها چنان فرهنگ‌سازی شده که همبرگر را هم با شیر می‌خورند، اما در ایران ذائقه مردم به سمت انواع نوشابه و نوشیدنی‌های غیرلبنی رفته است. نیاز جدی داریم که برای فرایند تحقیق و توسعه واحدهای لبنی و بازسازی آن‌ها مشوق‌های متعددی در نظر گرفته شود تا شاهد تغییر رویکرد در این زمینه باشیم. در حال

• **کمی درباره فعالیت و شرایط این روزهای شرکت توضیح می‌دهید؟**

شرکت کشت و دامداری فکا که به‌صورت سهامی عام فعالیت دارد از سال ۱۳۵۲ تأسیس شده و در حال حاضر ۶۰ درصد سهام آن در اختیار شستا (شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی) قرار دارد. این مجموعه با در اختیار داشتن حدود ۱۴ هزار راس دام شیری که عمده آن‌ها از نژادهای جرسی و هلشتاین هستند، بزرگ‌ترین مزرعه صنعتی نژاد جرسی محسوب می‌شود. در این قالب روزانه ۲۸۵ تا ۲۹۰ تن شیر تولید می‌کنیم که سرانه آن به‌ازای هر دام به‌طور میانگین حدود ۴۹/۵ کیلوگرم است.

• **وجه تمایز این شرکت با سایر شرکت‌های دامپروری چیست؟**

در این سال‌ها فعالیت‌های متعددی در زمینه اصلاح نژاد دام‌ها صورت گرفته و روی کیفیت ژنتیکی دام‌ها دقت بسیاری شده است. به عبارت دیگر حدود چهار تا پنج دهه بر اصلاح نژادی تمرکز شده و این امر بر راندمان کاری ما تأثیر بسزایی داشته است. در کنار فعالیت‌های دامپروری از اوایل دهه ۹۰ یک مجموعه IVF نیز در دستور کار قرار گرفته که حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد باروری مجموعه از این طریق صورت می‌گیرد. این شیوه کاملاً بومی‌سازی شده و شاید طی سالیان گذشته وابستگی ما به مواد خارجی حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد کاهش یافته‌باشد. در واقع با این رویکرد امکانی ایجاد شده که میزان باروری دام‌ها افزایش یابد. یک دام به‌طور متوسط ۲/۵ تا ۳ گوساله به دنیا خواهد آورد، اما با این شیوه می‌توان از طریق لقاح مصنوعی (IVF) لقاح را در محیط آزمایشگاهی انجام داد و جنین را پس از مدتی نگهداری در شرایط آزمایشگاهی به دام مادر منتقل کرد. یکی از مزایای روش یادشده این است که می‌توان از دام‌های ضعیف مجموعه به این روش گوساله‌ای با نژاد و کیفیت خوب متولد کرد. مثلاً از طریق IVF می‌توان جنین دارای نژاد جرسی را به یک گاو هلشتاین منتقل کرد. به‌عبارت دیگر گویی ماجرای رحم اجاره‌ای اینجا نیز رخ می‌دهد. با این تکنیک نژادی مانند جرسی که در ایران کمتر است، تکثیر شده و در شرایطی که نمونه خارجی این جنین‌ها در دنیا با قیمت ۵۰ تا دو هزار دلار به فروش می‌رسد، با هزینه‌ای در حد ۱۰ میلیون تومان تولید می‌شود. این مجموعه که یک دامداری دانش‌بنیان است با این رویکرد، سالانه بالغ بر هفت هزار تولد زنده از روش‌های لقاح مصنوعی و طبیعی را انجام می‌دهد.



مهناز مهرداد

روزنامه نگار

۶۶

صادقی؛ وقتی

قیمت فروش

شیر دستوری

است اما ۶۵

درصد هزینه‌ها

بانرخ آزاد تأمین

می‌شود، چطور

می‌توان انتظار

داشت دامدار

سر یا بماند؟ این

شیوه، ادامه تولید

را ناممکن کرده

است